

De KADOC-Nieuwsbrief
is het tweemaandelijkse tijdschrift van het Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum.
Hij wordt op aanvraag kosteloos toegezonden.
Afgiftekantoor Leuven 1.

KADOC

[2003, nr. 4, juli-augustus]

Inhoud

- 1**
Het (kunst)historisch
patrimonium van Sint-
Lucas Gent
- 4**
De intacte klooster-
bibliotheek van de
Hasseltse grauwezusters
- 6**
Kleuren in de politiek
- 7**
Herhaling basiscursus
archiefkunde
- 8**
Archiefbank
Vlaanderen
- 10**
Priesters in kaki
- 11**
In memoriam
- 12**
Tentoonstelling 75 jaar
Het Teken

KADOC Archief

Het (kunst)historisch patrimonium van Sint-Lucas Gent Een herbestemmingsplan

Kapel van het zgn. "carrié" van architect Jules Coorens: een staaltje van Sint-Lucas neogotiek (© THOC).

De Gentse Sint-Lucasschool is een begrip in de Belgische architectuur- en kunstgeschiedenis. Het was de eerste stichting (°1862) in een hele reeks architectuur- en kunstschole (Doornik, Luik, Brussel). Meestal worden zij vereenzelvigd met de Sint-Lucasneogotiek, die via Jean-Baptiste Bethune uitgroeide tot de vormtaal van het organisatiekatholicisme in de periode 1880-1920. In het interbellum en in de jaren 1950 speelden de scho-

len een belangrijke rol in de modernisering van de religieuze kunst en in de architectuur in het algemeen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de toekomst van het (kunst)historisch patrimonium van de oudste Sint-Lucasschool de aandacht wegdraagt van erfgoedzorgers, (kunst)historici, architecten en beoefenaars van de plastische kunsten. Vanaf haar ontstaan opereerde de Gentse school onafgebroken op de huidige site.

Probleemstelling

Voor een eigentijdse (kunst)hogeschool is het om verschillende redenen geen evidentie om te werken in een complexe historische site, te midden van allerlei historische collecties. Enerzijds stellen ruimtegebrek, (brand)veiligheid, automatisering en digitalisering van administratie en didactische collecties problemen die om een oplossing vragen.

Anderzijds formuleerde de Hogeschool de vraag naar de toekomst van haar (kunst)historisch patrimonium, vanuit de vaststelling dat ze het aan haar identiteit verplicht is hiermee zorgzaam om te gaan.

Op vraag van de vzw-eigenares van het patrimonium heeft KADOC (Interfacultair Centrum van de K.U.Leuven en erkende en gesubsidieerde Vlaamse Erfgoedinstelling) samen met het CRKC, Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (vzw voor de erfgoedzorg van het kunst- en cultuurpatrimonium van de Vlaamse kerkgemeenschap, een samenwerkingsverband tussen de Vlaamse bisdommen, de religieuze instituten en de K.U.Leuven) een toekomstplan uitgewerkt dat verschillende alternatieven bevat en een gedifferentieerde en gedialogeerde aanpak voorstaat.

Het (kunst)historisch patrimonium van de Gentse Sint-Lucasschool vormt een boeiend en zeer verscheiden, maar complex geheel. Het omvat het architecturaal gebouwenpatrimonium, de uitgebreide boeken- en tijdschriftencollectie zowel van de broeders (broederklooster) als van het instituut zelf (de zgn. patrimoniumbibliotheek), de archivalia en audiovisuele collecties die door de broeders zelf - al dan niet in functie van de religieuze of pedagogische opdracht - werden gevormd, de historische gedenkstenen of memorabilia uit de Gentse Sint-Lucasgeschiedenis, de collectie gipsen van internationaal gereputeerde kunstwerken (beelden, architectuurfragmenten als kapitelen enz.) die dienst deden als modellen, de zgn. tekencollectie in het voormalige didactische museum

(vaatwerk, stoelen, kandelaars, muziekinstrumenten) waarop de leerlingen naar model leerden tekenen, de lapidaria of stenencollecties (fragmenten van historische gebouwen als kapitelen, maaswerk enz.) en de collecties van beelden, meubilair, schilderijen en andere kunstvoorwerpen die zich in het broederklooster en ook in "Bethune's Museum" bevinden. De geschetste erfgoedeenheden wijken sterk van elkaar af, de coherentie ervan is niet eenduidig. Sommige delen zijn intact bewaard, andere zijn dan weer in de loop van de decennia onderhevig geweest aan verschuivingen en herschikkingen. Een haast archeologische benadering drong zich daarom op.

Gebouwenpatrimonium

De uitwerking van het toekomstplan startte met het opmaken van de geschiedenis van de site (Ingelandgat, Zwarte Zustersstraat, Oude Houtlei in Gent) en een fotografisch overzicht van het exterieur en het interieur van de gebouwen.

Op basis van de kadasterplannen, de bewaarde bouwplannen en de geschiedenis van de Sint-Lucasschool werd de bouwgeschiedenis van de site gereconstrueerd. Die bestaat uit niet minder dan elf bouwfases tussen 1863 en 1960, een aantal kleinere herinrichtingen niet meegeteld. Het bouwhistorisch onderzoek maakte duidelijk dat de bouwgeschiedenis van de Gentse Sint-Lucasschool niet alleen representatief is voor de complexe en moeizame materiële ontwikkeling van het vrij onderwijs in België, maar ook dat de site waardevolle voorbeelden bevat van Sint-Lucasarchitectuur. Zo vormen bv. het zgn. "scheepje" of Bethune's Museum van Stephane Mortier (1891), de ingang, de kapel vleugel en het zgn. "carré" van Jules Coomans (1900-1909) - met zijn overdekte binnenplaats en galerij een van de oudste ingekapselde betonconstructies van Gent - mooie staaltjes van Sint-Lucasneogotiek. In het toekomstproject is dan ook gesteld dat het behoud daarvan een evidentie moet zijn. Terecht heeft

minister Paul van Grembergen de hogergenoemde gebouwen samen met de zgn. lapidaria op de ontwerplijst van beschermde gebouwen geplaatst.

Twee mogelijke basisopties

Wat betreft het roerend patrimonium waren er verschillende opties mogelijk, gaande van integraal behoud in situ tot (gedeeltelijke) herbestemming. Om financiële en praktische redenen kiezen de vzw-eigenares en de Hogeschool er niet voor om de collecties integraal in situ te bewaren. Het alternatieve idee om in het kader van de wetenschappelijke opdracht van de Hogeschool een studie- en documentatiecentrum voor de geschiedenis van het historicisme of breder van de Sint-Lucaskunst en -architectuur op te richten en te huisvesten in de meest representatieve gedeelten van het pand, werd niet onmiddellijk weerhouden.

Wel maakt de mogelijkheid van de oprichting van een studiecentrum annex museum het voorwerp uit van nadere studie. De voorkeur ging dus uit naar een gedeeltelijke en gefaseerde herbestemming, waarbij het geheel moet worden geïnventariseerd en de herbestemming geregistreerd. De overeenkomst met de aangezochte bewaarinstellingen moet de verplichting van zorgvuldig behoud garanderen. Bij het uitwerken van de herbestemmingen, gespreid over een studie- en overlegperiode van twee academiejaren (2002/2003-2003/2004), moet rekening worden gehouden met de zwaartepunten van de potentiële bewaarinstellingen inzake collectievorming, publieksgerichte ontsluiting en onderzoek. Een belangrijk criterium vormt de mogelijke complementariteit met reeds aanwezige collecties waarbij - met uitzondering voor het archief - in eerste instantie Gentse instellingen in aanmerking komen. Alle voorstellen voor concrete herbestemming worden trouwens ter goedkeuring voorgelegd aan de raad van beheer van de vzw-eigenares.

Sint-Lucasbeeld op het binnenplein, 1875 (© THOC) .

Herbestemming: een stappenplan

In een eerste fase wordt de bibliotheekcollectie van het broederklooster geïnventariseerd. Een belangrijk gedeelte kunst- en architectuurboeken en waardevolle tijdschriften zullen na registratie uit het broederklooster worden opgenomen in de bibliotheek van de Departementen Kunst- en Architectuur. De door de instituutbibliotheek niet weerhouden boeken en tijdschriften werden in mei 2003 overgebracht naar KADOC in Leuven. Op basis van de op te maken inventarislijst van dit gedeelte van de boekenverzameling zal een herbestemmingsplan worden uitgewerkt, waarbij Gentse bewaarbibliotheken voorrang krijgen.

De toekomst van het zgn. patrimoniumarchief vormt een complex probleem. Vooreerst zijn er zowel archivalia aanwezig in het broederklooster als in het "patrimoniumarchief", dat bestaat uit een diverse, maar rijke verzameling plannen en tekeningen, administratieve bescheiden, publicaties en maquettes, die door toedoen van Michel Bourgois in zijn

functie van docent en archivaris van vernietiging werden gered. Daarnaast zijn deze bescheiden afkomstig van verschillende archiefvormers, zoals de broeders (deels communiteitsarchief), de school (administratieve of bestuurlijke documenten), de (leken)docenten (atelier- of architectenarchieven, foto's van hun oeuvre enz.) alsook van de oudleerlingenorganisatie, de Gilde van Sint-Jozef en Sint-Lucas. Er is zelfs 18de-eeuws archief aanwezig, nl. dat van de Schepenvanbank van Iddergem. Dit laatste wordt aan het Rijksarchief te Gent overgedragen.

Het grootste gedeelte van het archief wordt in bewaargeving overgedragen aan KADOC, dat zich ertoe heeft verbonden het geheel binnen redelijke termijn te inventariseren en conform zijn missie als Vlaamse erfgoedinstelling ter beschikking te stellen aan alle onderzoekers en geïnteresseerden. Het archief blijft dus onverkort eigendom van de vzw-eigenares. Met de Instituutbibliotheek te Gent wordt in de toekomst de mogelijkheid voorzien van bruikleen, waarbij ten behoeve van administratieve, onderwijs- en onderzoeksdoeleinden dossiers in de leeszaal kunnen worden geraadpleegd. Uiteraard moet daarvoor eerst de arbeidsintensieve en tijdrovende inventarisatie tot een goed einde zijn gebracht, al zal KADOC gewoontegedrag trachten deze operatie zo snel mogelijk uit te voeren en ondertussen - in de mate van het praktisch haalbare - toch al aan dringende vragen tegemoet te komen. Het is ook de bedoeling de inventaris van het archief te publiceren en te plaatsen op de websites van KADOC en de Hogeschool, zodat het geïnteresseerde publiek gemakkelijk kennis kan maken met de inhoud en de onderzoeksmogelijkheden.

Voorts wordt in de komende maanden door het CRKC i.s.m. KADOC werk gemaakt van de verdere studie en inventarisatie van het cultuurhistorisch patrimonium dat aanwezig was in het broederklooster (meubilair, schilderijen, kandelaars, muziekinstrumenten, oudheidkundige of archi-

tectuurhistorische artefacten). Voor het geheel wordt een aangepast bestemmingsplan uitgewerkt, dat vooral rekening houdt met de eigenheid van de collectie en haar onderdelen. In overleg met de vzw-eigenares, het Departement Beeldende Kunst en enkele deskundigen uit de Gentse museumwereld worden onder meer de mogelijkheden tot (gedeeltelijke) herbestemming in situ of in loco onderzocht. In afwachting van een definitieve bestemming worden de voorwerpen bewaard in de museale depots van het CRKC. Na inventarisatie wordt i.s.m. de Afdeling Monumenten en Landschappen ook nagegaan hoe en in welke mate de aanwezige gedenkstenen en Sint-Lucasmemorabilia kunnen worden gevrijwaard en geïntegreerd in een gerestaureerd en geactualiseerd gebouw. Bijzondere aandacht gaat hierbij ook uit naar de te bewaren lapidaria. In deze fase wordt ook bestudeerd hoe er verder moet worden omgegaan met bv. de gipsencollectie en de zgn. tekencollectie.

Onderzoeksgerichte valorisatie

De problematiek van het (kunst)historisch patrimonium van Sint-Lucas Gent is een goed voorbeeld van de grote uitdagingen waarmee instellingen die zorg dragen voor het met Kerk en religie gerelateerde erfgoed, in de toekomst zullen worden geconfronteerd. Bij de uitwerking van de mogelijke benaderingen werd niet over één nacht ijs gegaan, maar werd telkens een reeks van mogelijke opties en benaderingen bestudeerd. Het is niet de bedoeling het patrimonium op te bergen, maar parallel met de lopende inventarisaties regelmatig te berichten over de onderzoeks- en andere valorisatiemogelijkheden die dit patrimonium biedt. Het is de opdracht het publiek attent te maken op de rijkdom van dit complexe en verscheiden erfgoed. We komen er dus alleszins in de *KADOC-Nieuwsbrief* op terug.

(JDM)

KADOC Bibliotheek**De intacte kloosterbibliotheek van de Hasseltse grauwezusters**

Samen met het archief van de grauwezusters-franciscanessen van Hasselt kwam ook hun bibliotheek uit de Demerstraat op KADOC terecht. De bibliotheek bevat een 500-tal titels, gepubliceerd tussen 1589 en 1931. Op uitdrukkelijk verzoek van de zusters en om de samenhang met het archief niet te verstoren, wordt de archiefbibliotheek integraal op KADOC bewaard.

De archiefbibliotheek van de grauwezusters van Hasselt bezorgt de onderzoeker het beeld van een verzorgde en consciëntieus bijgehouden kloosterbibliotheek. Historisch gaat ze terug tot de stichting van de grauwezusters te Hasselt in 1626. In de context van de Dertigjarige oorlog (1618-1648) kwamen drie grauwezusters uit het naburige Diest zich in Hasselt vestigen. Ze sloten een overeenkomst met de stadsmagistraat om zich te ontfemen over armen en zieken, vandaar hun naam "grauwezusters hospitalieren".

De bibliotheek van de zusters vertoont een nauwe band met de geschiedenis en het archief van het instituut. Reeds in de statuten uit de 17de eeuw werd bepaald dat het klooster over een "arcarie", een archivaressen of schatbewaarder moest beschikken, die verantwoordelijk was voor "het liggende geld" en het papieren erfgoed. Er werd zelfs gestipuleerd dat alles zorgvuldig moest worden bewaard "in een kist met drie sloten", waarover de overste en de econome het medebeheer uitoefenden. Er moest voorts een nauwkeurige inventaris van de inhoud van de kist worden opge maakt én bewaard. Bij de overdracht van het archief en de bibliotheek aan KADOC bestond er inderdaad een uitgebreide lijst met de inhoud van het archief en de bibliotheek.

Gebruiksbibliotheek

Het valt op dat het gros van de publicaties uit de archiefbibliotheek in de volkstaal is opgesteld, vooral in het Nederlands en in mindere mate het Frans. Boeken in het Latijn zijn veeleer uitzonderlijk. Aantekeningen van de zusters in de publicaties wijzen erop dat de boeken daadwerkelijk werden gelezen en gebruikt. De bibliotheek van de Hasseltse grauwezusters moet dus eerder als gebruiksbibliotheek dan als een referentie- of naslagbibliotheek worden getypeerd. Verder is het vooral een typische kloosterbibliotheek. Zoals dat in de meeste bibliotheken van vrouwelijke religieuze instituten het geval is, is de kerncollectie sterk religieus en devotieel van aard. Profane onderwerpen die buiten de kerkelijke en religieuze sfeer liggen, komen niet voor.

De archiefbibliotheek is opgebouwd uit dertien thematische rubrieken die op hun beurt chronologisch zijn geordend. De oudste stukken gaan terug tot de 16de eeuw. Zo bevat de collectie een altaarmissaal in het Latijn, dat in 1589 is gedrukt bij Plantijn in Antwerpen. Een driedelig sermoenenboek uit 1594 is dan weer in het Nederlands opgesteld en uitgegeven bij Hieronimus Verdussen in Antwerpen.

Meditatie en devotie

Inhoudelijk kan de bibliotheek rond een viertal categorieën worden gegroepeerd: de regels en statuten, de meditatie- en devotieboeken, de liturgische boeken en de historische boeken. De regels en statuten sluiten het nauwst aan bij de geschiedenis van het instituut. Zowel de eerste (ca. 1625 tot 1637) als de tweede institutionele stichtingsfase (ca. 1825

tot 1851), en de aanpassingen van de statuten tijdens het interbellum (1926) zijn in de archiefbibliotheek goed gedocumenteerd. De zusters volgden de regel van de derde orde van Sint-Franciscus, maar hadden eigen constituties. Opvallend is de grote continuïteit met de statuten uit het ancien régime. Verder bevat de bibliotheek ook de regel en constituties van de grauwezusters van Tongeren (1625) en van Diest (z.d.). Een deel van de 17de-eeuwse statuten is handgeschreven en werd aan het archief toegevoegd. Het gros van de publicaties uit de bibliotheek kan worden gekarakteriseerd als meditatie- en devotieliteratuur. De rubrieken "Meditatieboeken" (over de oefeningen van volmaaktheid, 200 titels), "Onderwijs- en onderrichtingen" (over het geloofsonderricht, 70 titels), "Gebedenboeken" (de rozenkransgebeden, novene ter ere van het H. Hart van Jezus, de kruiswagoefeningen, 40 titels) en "Heiligenlevens" (35 titels) zijn goed voor zo'n 70% van de uitgaven. Ze geven een idee van de populaire heiligen en devoties, de bijhorende gebeden en hun verspreiding.

Ten slotte bevat de bibliotheek ook een collectie liturgische boeken. De "Altaarmissalen" (24 titels) en de "Zangboeken" (9 titels) werden gebruikt tijdens de liturgie. Ze zijn hoofdzakelijk in het Latijn opgesteld en zijn vaak mooi ingebonden. De "Getijdenboeken en Brevieren" (30 titels) werden gebruikt bij de dagelijkse religieuze oefeningen en zijn net als de "Evangelieboeken" (12 titels) hoofdzakelijk in de volkstaal opgesteld.

Slechts twee van de dertien rubrieken handelen over niet strikt religieuze thema's. De rubrieken "Geschiedenis" en "Geschiedenis van de grauwezusters" nemen in het geheel van de bibliotheek slechts een bescheiden plaats in (15 titels). Naast een aantal ge vulgariseerde heilsgeschiedenissen in het Nederlands (1667, 1807), een geschiedenis van de Franse revolutie en van Napoleon, en een biografie van kardinaal Mercier, bevat de rubriek

Frontispice uit het *Manuel des religieuses hospitalières* (Luik, 1840).

vooral publicaties die nauw verbonden zijn met de geschiedenis van het eigen instituut: een biografie van de heilige Elisabeth van Hongarije, de stichteres van de grauwezusters, een geschiedenis van het Hasseltse klooster en één van de grauwezusters te Antwerpen en te Lo.

Onderzoeksperspectieven

De archiefbibliotheek van de grauwezusters van Hasselt kan worden beschouwd als een representatieve bibliotheek van een vrouwelijke actieve congregatie met wortels in het ancien régime. Ze biedt dan ook heel wat onderzoeksmogelijkheden.

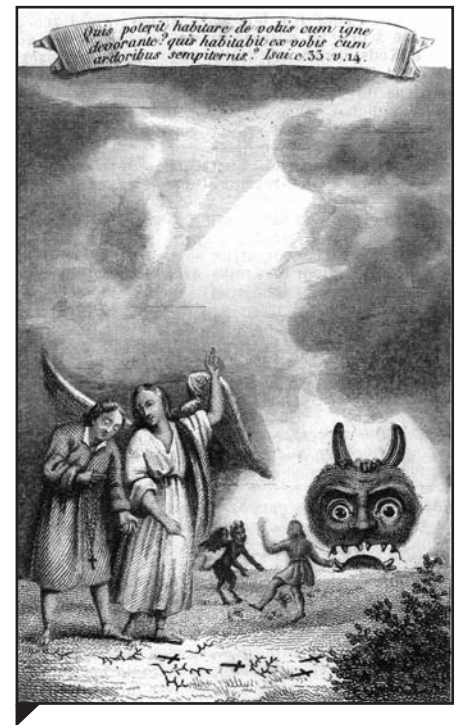
Eerst en vooral laat ze toe om, aangevuld met het archief, een studie te maken van het instituut zelf: zijn geschiedenis, institutionele ontwikkelingen, spiritualiteit en apostolaat. De bibliotheek is vooral interessant voor de studie van het dagelijkse

leven en de devotie spiritualiteit van de grauwezusters. Als reguliere derdeordelingen volgden zij de regel van de franciscaanse tertiariissen. Hun devotie was franciscaans en mariaal van inspiratie. Hoewel de augustijnen aangeduid waren als biechtvaders van de zusters, bevat de bibliotheek veel 17de-eeuwse publicaties van jezuïeten in verband met devotie en spiritualiteit. In de 18de en 19de eeuw vond de moraalfilosofie van Sint-Alphonsus van Liguori grote weerklank. Opmerkelijk is dat over de heilige Barbara, patroonheilige van het klooster, geen enkele schriftelijke neerslag in de bibliotheek is teruggevonden, evenmin als over de heilige Franciscus. Onder de rubriek "heiligenlevens" figureerden trouwens vooral populaire, mannelijke heiligen, zoals Franciscus van Sales of Antonius van Padua.

Vanuit haar representativiteit laat de collectie ook toe om fenomenen te bestuderen die de geschiedenis van de grauwezusters overstijgen.

We wezen al op de aanwezigheid van opmerkelijke devotie literatuur uit de 17de en 18de eeuw in de volkstaal. Voorts bevat de bibliotheek heel wat interessante publicaties uit de Franse en Hollandse tijd, die toelaten om geloofsleer en apologetiek, devotie praktijken en wereldbeschouwing te bestuderen. Het is opvallend dat vele werken uit die periode vertalingen zijn uit het Frans door anonieme of onbekende Nederlandstalige priesters. Sommige zijn heruitgaven van 18de-eeuwse publicaties.

De bibliotheek bevat ook nogal wat stichtende literatuur uit het reveil die typerend is voor de religieuze heropleving in onze gewesten in de vroege 19de eeuw. De verspreiding van bepaalde devotie praktijken en broedersschappen, en de popularisering van sommige heiligen zijn heel relevant voor deze ontwikkelingen en zijn nog nooit grondig bestudeerd. Sommige populaire heiligenlevens zouden zich uitstekend lenen voor discoursanalyse of representatieonderzoek. Ze kunnen de gevoe-

Illustratie uit *Korte bemerkingen op de Uytersten des Mensch* (1831).

ligheden van de reveilmens aan het licht brengen en een venster openen op de tijdgeest van die periode.

De iconografie in de boeken zou een apart onderwerp van studie kunnen zijn. Sommige illustraties geven een fascinerend beeld van de visie op leven en dood, goed en kwaad, mens en maatschappij. Ze zijn ook interessant om de kunsthistorische ontwikkelingen in de iconografie van het gepopulariseerde of het liturgische boek te analyseren.

Ten slotte kan de bibliotheek ook worden gelezen als een spiegel van het sociaal-economische en culturele functioneren van de regio Hasselt. De bibliotheek bevat immers tal van werken van gekende en minder gekende Hasseltse uitgeverijen, drukkerijen en boekbinders. Ook uitgevers uit Turnhout, Leuven, Brussel, Maastricht, Antwerpen, Gent, Brugge, Doornik en Luik hebben in deze bibliotheek een neerslag gevonden. Een eenvoudige, maar goed bewaarde kloosterbibliotheek biedt dus meer onderzoeksperspectieven dan men op het eerste gezicht zou vermoeden.

(CD)

KADOC Onderzoek Kleuren in de politiek

.....

Al voor de parlamentsverkiezingen van 18 mei werden de mogelijke coalities getoetst en geschilderd. Daarbij werd een uitgebreid kleurenpalet gehanteerd: zou de paars-groene coalitie standhouden, zou groen wegvallen en paars alleen verdergaan, of zouden rood en blauw een nieuwe partner zoeken, samen of apart? Intussen weten we waar we aan toe zijn. Maar waar staan die kleuren eigenlijk voor? Hoe komen de politieke partijen of ideologieën daaraan? Waarom overweegt het oranje bij de christendemocraten, staat rood voor socialisme, appelleert het blauw aan de liberalen? Op die vragen proberen we hier een antwoord te geven.

Het gebruik van kleuren door politieke partijen of ideologische groepen in België dateert van de tweede helft van de 19de eeuw en hangt samen met de opkomst van de massademocratie. De eerste stappen werden gezet in 1877 met de "wet op het stemgeheim en het verkiezingsbedrog", ook de wet Malou genoemd naar de katholieke minister van Justitie Jules Malou. Die legde onder meer vast hoe de stembrieven er moesten uitzien. De modelbrief die werd voorgesteld, bevatte links een blauwe kolom met de vermelding "liberaal" en rechts een karmijnrode kolom waarboven "katholiek" was gedrukt. Alle andere kandidaten stonden samen in een middenkolom. De parlamentsverkiezingen van 1878, waarbij de nieuwe regels voor het eerst werden toegepast, waren zo succesvol voor de liberalen - ze behaalden de absolute meerderheid - dat ze voortaan blauw als "lijfkleur" gingen gebruiken. Ook na 1894, toen er geen kleuren meer op de kiesbrieven werden gedrukt en de lijsten enkel met

Katholieke verkiezingsaf-fiche uit 1932. De verkiezingen stonden mee in het teken van de schoolstrijd. Socialisten en liberalen moesten hun handen afhouden van "de schone ziel van het kind".

een neutraal cijfer werden aangeduid, bleven de liberalen trouw aan blauw. Het blauw van de liberalen is dus veeleer aan toeval te wijten en eigenlijk te danken aan de katholieke politicus Malou!

Dat de katholieken na 1878 niet vasthielden aan rood, is best te begrijpen. Niet alleen leden ze een zware nederlaag, maar rood was toen al de kleur van de internationale socialistische beweging. Vermoedelijk verwijst die kleur naar de frygische muts van de Franse revolutionairen van het einde van de 18de eeuw, maar ook voordien al werd rood geassocieerd met de laagste (derde) stand en met sociale opstanden. Officieel moest er worden gewacht op het congres van de Tweede (Socialistische) Internationale van 1889 in Parijs (de 100ste verjaardag van de Franse Revolutie), toen werd beslist dat de rode vlag het symbool was van de socialistische klassenstrijd. De rode vlaggen van de Parijse communards (1871) lieten hier ongetwijfeld hun invloed

gelden. In België was de rode vlag al rond 1875 in gebruik, maar pas met de oprichting van de Belgische Werkliedenpartij in 1885 werd rood dé kleur van de Belgische socialisten.

Het oranje van de christendemocraten is vrij recent. Pas vanaf het midden van de jaren 1960 werd het systematisch gebruikt op het propagandamateriaal van de CVP, de voorganger van CD&V. Een precieze reden daarvoor is er niet. Was het vooral reclametechnisch een goede, opvallende kleur die toevallig in de mode was of was het enkel een referentie naar de kleur van de ramen van het toenmalige hoofdkwartier in de Brusselse Twekerkenstraat? Wel is het zo dat oranje (in combinatie met zwart) in de jaren 1930 reeds door het Grootnederlandse Verdinaso werd gebruikt. Kiest misschien daarom ook het Vlaams Blok voor oranje, hoewel die partij veeleer met bruin of zwart wordt geassocieerd? Die laatste kleuren werden traditioneel gebruikt door mensen die in de marge van de samenleving

leefden (denk bv. aan de bruine pijen van de minderbroeders van Sint-Franciscus) of die zich afzetten tegen de gevestigde macht (bv. de anarchisten en de fascistten).

Groen wordt nu automatisch verbonden met de ecologische beweging en haar politieke component Agalev. Dat spreekt voor zich. Nochtans werd groen, de kleur van de hoop, vroeger ook door katholieken gebruikt en is het tot vandaag de kleur van de christelijke arbeidersbeweging. Dat gebruik gaat terug op de 19de- eeuwse katholieke werkmanskringen en de aanhangers van priester Daens, die in de jaren 1890 trouwens "groene socialistten" werden genoemd.

Ook geel was een kleur die door de katholieken werd gebruikt. Geel was immers de pauselijke kleur. Maar nu wordt geel vooral geassocieerd met Vlaanderen - het geel van de leeuwenvlag - en politiek met de Volksunie. De Volksunie gebruikte aanvankelijk, vanaf het midden van de jaren 1950 tot in de jaren 1960, ook oranje, maar koos nadien voor geel, zeker vanaf het begin van de jaren 1980. Die traditie wordt nu voortgezet door de NVA.

(LV)

Herhaling basiscursus archiefkunde

In de loop van de maanden april en mei organiseerde KADOC bij de zusters van Liefde en de augustijnen in Gent een lessenreeks over de basisbeginselen inzake de zorg voor en het beheer van het archief en het ruimere historisch erfgoed. De basiscursus richtte zich tot beginnende archiefmedewerkers in een religieus instituut, in een kerkelijke instelling, een verzorgingsinstituut, een parochie, een school enz.

Aan de cursus nam een veertigtal archivariissen - inderdaad afkomstig uit die verschillende milieus - deel. Zij reageerden enthousiast op de lesinhouden. Die boden immers een goed evenwicht tussen theoretische inzichten en praktische aanpak. De diversiteit van de sprekers, die elk een bijdrage presenteerden vanuit hun eigen invalshoek en praktijk, zorgde voor een grote herkenbaarheid bij de aanwezigen. Zij kregen bovendien ruim de gelegenheid tot het stellen van vragen en het uitwisselingen van ervaringen. De kennis en vaardigheden die zij hier verwierven, zullen hen zonder twijfel in staat stellen op een nog meer verantwoorde wijze zorg te dragen voor het papieren en roerende patrimonium van hun instelling.

De lessenreeks bestaande uit vijf lesdagen zal in het najaar opnieuw worden ingericht in Heverlee. De lesdagen gaan dan door bij de zusters annuntiaten op de *dinsdagen 30 september en 7, 14, 21 en 28 oktober 2003*. De lessen vereisen geen voorkennis van de deelnemers en zullen zeer concreet en praktijkgericht zijn. Theoretische beschouwingen gaan steeds uit van praktische voorbeelden en concrete situaties. Een syllabus wordt ter

beschikking gesteld van de deelnemers.

In het programma komen o.a. aan bod:

- Ordening, ontsluiting en beschrijving (terminologie) van archieven;
- Bewaring en preservatie van archief (verpakkingsmateriaal, magazijn, restauratie), archiefinfrastructuur (o.a. inrichting leeszaal);
- Selectie van archieven, de functie van de archivaris, het beheer van het statisch en het dynamisch archief, de organisatie van de archiefraadpleging;
- Ontsluiting, beschrijving en bewaring van aan archief verbonden audiovisueel en gepubliceerd materiaal;
- Beheer, bewaring, selectie van en wetgeving inzake roerend (kunst)historisch patrimonium (in samenwerking met het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur, CRKC-Heverlee)

Voor meer inlichtingen over deze lessenreeks in Heverlee of voor inschrijvingen kan u zich wenden tot Godfried Kwanten, KADOC, Vlamingenstraat 39, 3000 Leuven; 016/32.35.00; godfried.kwanten@kadoc.kuleuven.ac.be.

(GK)

KADOC Project**Archiefbank Vlaanderen****Een register van Vlaamse private archieven**

Tijdens het Erfgoedweekend van 26-27 april werd het project Archiefbank Vlaanderen gelanceerd. Het wil een duurzaam register van de Vlaamse private archieven realiseren, een instrument dat tot nu toe volledig ontbrak. Als "gouden gids" van het Vlaamse archiefwezen moet Archiefbank onderzoekers op een eenvoudige manier naar de voor hen interessante bronnen leiden. Die gegevensbank zal de rijkdom van het Vlaamse archivaalisch erfgoed beter tonen en het helpen beschermen. Samen met ADVN, Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis en Liberaal Archief kreeg KADOC van de Vlaamse Gemeenschap de opdracht om de Archiefbank Vlaanderen te ontwikkelen en te beheren. We presenteren hier een kort overzicht van opzet, doelstellingen en planning van het project.

Moderne technologie

Dat de moderne informatie- en communicatietechnologie veel kansen biedt aan de erfgoedsector, en dan specifiek aan het archiefwezen, is ondertussen al herhaaldelijk onderstreept. Sommige toepassingen liggen voor de hand. Zo kan bv. het digitaliseren van kwetsbare bronnen helpen om het aloude spanningsveld te overstijgen tussen de nood aan een optimale en liefst "ongestoorde" bewaring van (vaak zeer kwetsbare) archiefstukken, en de consultatiebehoefte van gebruikers-onderzoekers. De nieuwe technologische toepassingen laten bovendien toe om de archiveringsprocessen te automatiseren en verder te stroomlijnen. Erfgoedinstellingen als KADOC kun-

Startpagina van de website www.archiefbank.be

nen ten slotte ook belangrijke stappen zetten inzake de zogenaamde tweedelijsontsluiting van het door hen bewaarde materiaal. Primaire ontsluitingsgegevens (bv. over archieven, audiovisuele documenten, museale objecten en publicaties) kunnen gestructureerd worden verbonden met gegevens over personen, instellingen, organisaties, onderzoeksthema's, gebeurtenissen enz. Dat zal op termijn leiden tot de creatie van brede kennisbanken. Die zullen niet louter de gebruiksmogelijkheden bieden van de ons bekende traditionele (papieren) toegangen zoals inventarissen, indices, klappers, glossaria of repertoria, maar een veel breder zoekpotentieel scheppen, zowel analytisch als encyclopedisch. Het eveneens door de vier Vlaamse erkende privaatrechtelijke archief- en documentatiecentra gedragen ODIS-project (www.odis.be) wijst in die richting. Erfgoedzorg, onderzoek en publiekswerking reiken er elkaar (opnieuw) de hand.

Dat de nieuwe (web)technologie de toegankelijkheid en dus de publieksgerichte valorisatie van het betrokken erfgoedmateriaal kan bevorderen, is evident. Voorbeelden daarvan zijn de uitbouw van instellingsgebonden websites, de creatie van thematische portaalwebsites en/of de ontwikkeling van publieksgerichte zoekinstrumenten en catalogi. Toch worden de inspanningen doorgevoerd in verspreide slagorde. Dat leidt tot een kluwen van databanksystemen, lijsten, repertoria en steekkaarten. Terminologische onzekerheid en het niet, onvolledig of verkeerd implementeren van internationale standaarden zullen de onoverzichtelijkheid nog doen toenemen. Lokale bewaarinstellingen, met een opmerkelijk maar vaak onbekend archiefbezit, hebben dikwijls de middelen noch de mankracht of expertise om zulke projecten tot een goed einde te brengen. De onderzoeker loopt het gevaar door het bos de bomen niet meer te

zien. Net zoals in het verleden blijft hij verplicht om de voor zijn onderzoek relevante bronnenreeksen te lokaliseren via tijdrovende zoekoperaties in diverse databanken, overzichten en (al dan niet geautomatiseerde) repertoria. En dan is de veelheid van (vaak zeer interessante) private archieven en verzamelingen buiten de bekende bewaarinstellingen, bv. van particulieren, bedrijven of verenigingssecretariaten, nog buiten beschouwing gelaten. Zij worden vaak uit het oog verloren, soms zelfs vernietigd. Delen komen op de commerciële markt terecht of verdwijnen naar het buitenland. De publiekrechtelijke archieven in Vlaanderen worden beschermd door de Archiefwet van 1955. Voor archieven van personen, families of privaatrechtelijke instellingen, nochtans een inherent onderdeel van het historisch cultureel erfgoed, bestaat geen wettelijk vangnet. Private bewaarinstellingen zoals KADOC werden opgericht om in die nood te voorzien. Ondanks intense inspanningen kunnen evenwel niet alle mazen in het net worden gedicht. Registratie in een centrale databank kan daartoe een belangrijke hefboom bieden.

Een centraal register

Archiefbank Vlaanderen wil dit instrument realiseren. Als centraal register van private archieven wil het alvast een wegwijzerfunctie naar het Vlaams privaat archivalisch erfgoed vervullen. Private archieven zijn bestanden die werden gevormd door personen, families, organisaties of privaatrechtelijke instellingen, commerciële ondernemingen. In de databank worden zowel private archieven geregistreerd, bewaard in stads- en gemeentearchieven, bestanden aanwezig in privaatrechtelijke instellingen, evenals de gegevens van de archiefcollecties in privé-bezit. De gegevens worden vanzelfsprekend enkel publiek gemaakt indien de eigenaars/bewaargevers daarmee instemmen. Het project vindt in zijn fundamentele doelstellingen aansluiting bij diverse buitenlandse voorbeelden, zoals

het Britse *National Register of Archives* (NRA, sinds 1945), het *Register of Australian Archives and Manuscripts* (RAAM, sinds 1965), of het Nederlandse Centraal Register van Particuliere Archieven (CRPA, sinds 1964). Spijtig genoeg kan Vlaanderen niet bogen op zo'n lange registratietraditie.

Archiefbank Vlaanderen ging pas onlangs van start. De lancering van de projectwebsite in april 2003, de verspreiding van een folder en diverse aankondigingen hebben tot doel het initiatief in een zo ruim mogelijke kring bekend te maken en alle doelgroepen te bewegen tot participatie. De configuratie en de architectuur van de databank werden ondertussen ontwikkeld. Ze voorzien vier geïntegreerde en transparante hoofdtabellen, m.n. archieven (1), archiefvormers-personen (2), archiefvormers-families (3) en archiefvormers-instellingen/organisaties (4). Er werd geopteerd voor een webdatabank, centraal beheerd, onderhouden en beveiligd. De databank zal twee webinterfaces tellen, m.n. een invoerapplicatie en een zoekmachine, die in de loop van 2004 zal beschikbaar zijn voor het brede publiek via het webdomein van de Archiefbank (www.archiefbank.be). Vandaag vindt u op deze "webstek" alvast wat meer toelichting bij de opzet van het project.

Het projectteam hoopt in het najaar van 2003 een eerste versie van de invoerinterface aan het brede publiek voor te stellen. Dan kan ook effectief worden gestart met de gegevensinvoer. De medewerkers zullen identificatiesteekkaarten aanmaken van archieven die zij effectief hebben geprospecteerd, die hen werden aangemeld via de helpdesk (info@archiefbank.be) of de webformulieren onder www.archiefbank.be. Het brede publiek wordt uitgenodigd om langs deze weg bij te dragen aan de gegevensverzameling. Het projectteam staat in voor de controle, de aanvulling en de actualisering van de aangeleverde gegevens. De invoer en de publiekswerking worden periodiek geëvalueerd en

indien nodig bijgestuurd, dit in samenspraak met de brede Vlaamse archiefwereld. Aan instellingen, organisaties of particulieren die interesse uiten om zelf gegevens over archieven in te brengen, kunnen invoerrechten worden toegekend. Vanuit Archiefbank Vlaanderen zullen ook verbindingen worden gelegd naar andere databanksystemen (met bv. uitgebreider contextgegevens aangaande archiefvormers) en naar de instellingsgebonden ontsluitingsinstrumenten waarin een gedetailleerder beschrijving van de betrokken archiefbestanden wordt verstrekt.

In de loop van 2004 zal via de publiekscatalogoog aan het brede publiek een eerste coherent gegevenspakket worden aangereikt. Deze OPAC voorziet in twee brede zoekmogelijkheden, m.n. via de identificatiegegevens van een archief en/of die van de archiefvormer (1), en "full text" (2). De gebruiker krijgt de mogelijkheid om zoekresultaten te downloaden of te mailen. Aansluitend bij de reacties van het publiek en het brede Vlaamse archieflandschap kan het instrument vervolgens nog worden bijgestuurd. Eind 2005 zal Archiefbank Vlaanderen normaliter volledig operationeel zijn.

De initiatiefnemers beseffen dat het opmaken van een totaaloverzicht niet voor de nabije toekomst zal zijn. Buitenlandse voorbeelden leren dat zo'n centraal archievenregister een volgehouden inspanning vergt, maar evenwel nooit volledig kan zijn. Diezelfde voorgangers maken ook duidelijk dat door een centrale registratie veel onbekend en verloren gewaand materiaal alsnog kan opduiken, vaak uit minder voor de hand liggende sectoren. Bovendien komen langs die weg dikwijls collecties voor het voetlicht, die veel onderzoekspotentieel bieden, soms over ietwat verwaarloosde thema's. De inspanning is dus zeker de moeite waard.

(PH)

KADOC Archief**Priesters in kaki****Archief katholieke legeraalmoezeniers**

Priesters in kaki waren een vertrouwd gezicht voor wie in het leger zijn of haar beroep vond of voor wie in vervlogen tijden enkele maanden lang zijn vaderlandse plicht vervulde. Onlangs werd het aantal legeraalmoezeniers drastisch teruggeschroefd en hun dienst grondig gereorganiseerd. Bij die structuurhervorming verwerf KADOC een belangrijke aanvulling op het archief van de katholieke aalmoezeniersdienst in het Belgische leger. Al in de jaren 1990 was een deel van dit archief op KADOC gedeponeerd en ontsloten.

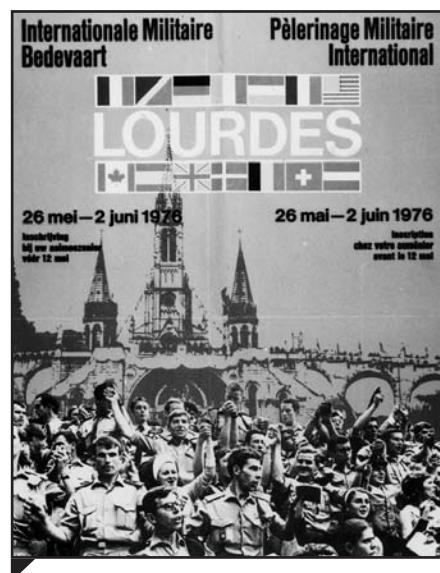
De werking van de katholieke aalmoezeniers in het Belgische leger kent een lange voorgeschiedenis. De dienst werd bij Koninklijk Besluit van 30 december 1833 opgericht en moet worden gesitueerd in het ruimere 19de-eeuwse kader van het streven naar verstandhouding tussen Kerk en Staat. De bisschoppen stelden, op vraag van het ministerie van Oorlog, priesters ter beschikking voor het leger. Hun opdracht spitste zich vooral toe op de toediening van de sacramenten. De radicaal-liberale regering Frère-Orban-Van Humbéeck snoeide in 1881 in het aalmoezeniersbestand. Voortaan viel de dienst ook niet meer onder het ministerie van Oorlog, maar onder dat van Justitie. De katholieke verkiezingsoverwinning van 1884 resulteerde dan weer in een verbeterd statuut voor de aalmoezeniers.

In oorlogs- en vreedstijd

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de aanwezigheid van katholieke aalmoezeniers onder de soldaten opgevoerd en trokken zij mee naar de frontlinies. In 1914 kregen alle geestelijken toegang tot de militaire

hospitalen om stervenden en gewonden bij te staan. Eerste Minister en minister van Oorlog Charles de Broqueville aanvaardde de inschakeling van één aalmoezenier per bataljon of gelijkgestelde eenheid. Stilaan groeide de nood aan een overkoepelende dienst en de aanstelling van een opperaalmoezenier. Op 21 april 1917 werd de werking van de aalmoezeniersdienst in Ministeriële Besluiten uitgetekend. De dienst kreeg een duidelijke organisatorische structuur. In 1921 ging het Opleidingscentrum voor Geestelijken-Brancardiers, beter gekend onder de Franstalige afkorting CIBIE (*Centre d'Instruction des Brancardiers-Infirmiers Ecclésiastiques*) van start. Dienstplichtige religieuzen en seminaristen kregen een opleiding tot brancardier en konden hun theologische studies tijdens de legerdienst voortzetten. In 1927-1928 werden de statuten van de aalmoezeniersdiensten opnieuw aangepast. Intussen kregen de protestantse en joodse cultus ook een eigen aalmoezeniersdienst. De aalmoezenier werd door de koning benoemd op voorstel van de minister en na aanwijzing door de opperaalmoezenier. Zijn taak bestond erin de zorg over de eredienst en de morele bijstand in de eenheid waaraan hij verbonden was, te verzekeren. Administratief behoorden de legeraalmoezeniers tot het ministerie van Landsverdediging; op religieus vlak waren zij afhankelijk van de Belgische bisschoppen.

Na de Tweede Wereldoorlog ging de aandacht van de aalmoezeniersdienst ook uit naar de zielzorg bij de in Duitsland gekazerneerde militairen. De oprichting van militaire parochies gebeurde op verzoek van de Belgische bisschoppen. Vriendschapsgroepen en een retrainingshuis in Herzogenrath werden uitgebouwd. De apostolaatswerking van MILAC (Milicianenactie) kreeg na

Een affiche uit het archief van de katholieke aalmoezeniersdienst in het Belgische leger.

1945 in de kazernes een stevige voet aan de grond. Het onderwijs voor de kinderen van de in Duitsland verblijvende Belgische militairen werd een sterk aandachtspunt. De oorlog zorgde ook voor structurele aanpassingen en ook de Lucht- en Zeemacht en de Rijkswacht kregen voortaan eveneens een priester toegewezen. Op pastoraal vlak deed de internationalisering haar intrede. De aalmoezeniersdiensten van West-Europa en Amerika vonden elkaar tijdens diverse studiedagen en internationale bijeenkomsten. Jaarlijks werden internationale bedevaarten naar Lourdes en Rome georganiseerd.

Op 7 september 1957 richtte de H. Stoel het Belgische Legervicariaat op. Op die wijze paste de werking van de legeraalmoezeniers structureel beter in de kerkelijke hiërarchie. Vicaris werd de kardinaal-aartsbischop van Mechelen. De opperaalmoezenier of provicaris nam de praktische leiding waar. Het vicariaat werd als een bisdom georganiseerd. Adviesraden (priesterraad, pastorale raad, directieraad) werden ter ondersteuning ingericht. In 1986 kregen alle legervicariaten, werkzaam in een twintigtal landen, vanuit Rome het statuut van bisdom. Het bisdom richtte zijn pastorale activiteiten op alle gelovigen (en hun gezinnen) actief in het Belgische leger en de rijkswacht. De Brusselse

kerk van Sint-Jacob-op-den-Koudeberg werd de kathedraal van het jongste Belgische bisdom.

Het archief

Al in 1995 werd het centrale archief van de katholieke aalmoezeniersdienst door KADOC ontsloten.

Dat gedeelte omvat in hoofdzaak 20ste-eeuwse archiefbescheiden en reikt tot de jaren 1960. Er werden drie eenheden onderscheiden: het archief van de aalmoezeniersdienst, van het legervicariaat en dat van het Opleidingscentrum voor Geestelijken-Brancardiers (OCGB) of CIBIE. De jongste bewaargeving bevat hoofdzakelijk de archiefbescheiden uit de bestuursperiode van opperaalmoezenier en huidig bisschop van Gent, Arthur Luysterman. Ook dossiers van zijn opvolgers Paul De Lodder en Roger Vanden Berghe zijn aanwezig. Maar net zoals in de eerste overdracht zaten bij de tweede tal van oudere bundels, o.a. met betrekking tot de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Een belangrijk deel van de bundels heeft te maken met de praktisch-administratieve organisatie en het beheer van de aalmoezeniersdienst en de CIBIE en met de personeelsadministratie. Andere onderdelen betreffen de pastorale en sacramentele werking (naast de bedevaarten), de Belgische Strijdkrachten in Duitsland (BSD), de contacten met kerkelijke en wereldlijke overheden, de nationale en internationale samenwerking in het kader van het *Apostolat Militaire International* (AMI) en het *Allied Air Forces in Europe Chaplaincy Consultative Committee*, en ten slotte het financieel beheer. Het archief bevat eveneens films en fotomateriaal, o.a. van de kapellen in de verschillende kazernes.

Zowel de eerste bewaargeving als de aanvulling zijn veeleer onvolledig en sterk verstoord. Zelden is een reeks archivalia mooi homogeen (met uitzondering bv. van de quasi volledige serie omzendbrieven uitgaande van de opeenvolgende opperaalmoezeniers, 1927-1991).

Ondanks alle lacunes en verstoringen biedt het archief toch mooie perspectieven voor historisch onderzoek. Zo laat het toe de geschiedenis van de CIBIE te bestuderen, evenals de organisatie van deze opleiding (militair, theologisch en verpleegkundige zorg) en het dagelijks leven van de "cibisten".

De bundels werpen ook een licht op de vaak delicate contacten tussen politieke gezagsdragers (vooral de minister van Landsverdediging), de militaire staf en de kerkelijke hiërarchie. Over dit "driehoeksoverleg" m.b.t. het (evoluerende) statuut, de reglementen, de plaats en de praktische organisatie van de aalmoezeniersdienst is boeiend materiaal beschikbaar. Dat is er ook over verscheidene opperaalmoezeniers, o.a. over Johannes Marinis (1915-1921), Jean-Baptiste Dugardyn (1921-1940), Fernand Cammaert (1945-1969), Jozef Platteau (1969-1973) en Arthur Luysterman (1973-1990). De doorsnee-aalmoezenier in de garnizoenen ontbreekt evenmin. Het archief biedt een blik op zijn profiel en taken in oorlogs- en vreedstijd. Diverse dossiers betreffen vanzelfsprekend zijn pastorale taken, maar handelen bv. ook over de Cercles Militaires/Militaire Kringen (vanaf ca. 1900), die de militairen recreatie boden. De aalmoezenier speelde ook vaak de rol van ombudsman voor de dienstplichtigen. Over dat "dienstbetoon" is er uitvoerige briefwisseling voorhanden, die de sociale situatie van de miliciens in en buiten het leger uittekend en in detail presenteert. Ten slotte laat het archief onderzoek toe over enkele particuliere onderwerpen als het specifieke optreden van de aalmoezeniers in oorlogssituaties, hun onderlinge samenwerking (nationaal, internationaal en met andere aalmoezeniersdiensten) en hun uitrusting en logement.

Het archief van de katholieke aalmoezeniersdienst is ontsloten en toegankelijk mits toestemming van de bewaargever.

(JL, GK)

In memoriam prof. Robrecht Boudens (1920-2003)

Op 13 april jl. overleed prof. Robrecht Boudens op 83-jarige leeftijd in Bertem. Prof. Boudens was als missionaris oblaat van Maria een gereputeerd kerkhistoricus. Hij schreef niet alleen fundamenteel-wetenschappelijke werken, maar als geen ander verstond hij de kunst om in vulgariserende bijdragen zijn kennis over te dragen op het ruime publiek. Als stichtend lid van de Wetenschappelijke Commissie van KADOC heeft hij met zijn herhaalde goede raad het centrum veel diensten bewezen. Wij gedenken hem dankbaar.

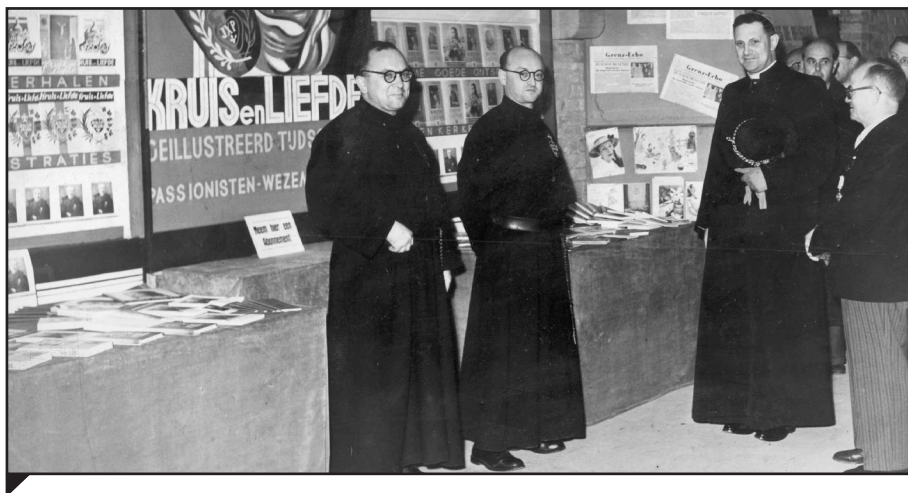
In memoriam prof. Jan Roes (1939-2003)

Diep geschokt vernamen we op 24 mei jl. het plotse overlijden van de Nijmeegse hoogleraar Jan Roes. Hij was sinds 1994 titularis van de leerstoel "Geschiedenis van het Nederlands katholicisme". Naast zijn vele publicaties over de ontwikkeling van het rooms-katholicisme in de 19de en 20ste eeuw was Jan Roes vooral bekend als directeur van het Katholiek Documentatiecentrum te Nijmegen. Roes bekleedde de functie sinds 1969 en stond KADOC bij zijn oprichting in 1976-1977 bij met raad en daad. Ook lag hij mee aan de basis van het Europese Forum voor de Geschiedenis van de Religieuze Instituten (Relins-Europe). KADOC verliest in hem een wijze vriend. Aan de familie Roes en aan onze collega's van het KDC te Nijmegen bieden we onze deelneming aan. Ook Jan Roes gedenken we blijvend dankbaar.

(JDM)

KADOC Tentoonstelling **75 jaar *Het Teken*** Religieuze tijdschriften in Vlaanderen

Bezoek van mgr. De Smedt aan de stand van de passionisten op een perstentoonstelling in Brugge ca. 1950.

***Het Teken*, het blad van de paters passionisten dat zich toelegt op geloofsverdieping en -beleving, bestaat 75 jaar. Op vraag van de redactie van het tijdschrift maakte KADOC een tentoonstelling waarin de grote lijnen van zijn geschiedenis aan bod komen.**

Het Teken rolt in 1928 van de drukpersen als *Kruis en Liefde*. In de lijn van de spiritualiteit van de congregatie wil het de devotie tot het lijden van Christus verspreiden. Bovendien stimuleert het de missiegedachte, zeker wanneer de Belgische passionisten in 1930 naar Congo trekken. Ten slotte wil *Kruis en Liefde* de lezer op de hoogte houden van het reilen en zeilen van de passionisten-gemeenschap in België en de wereld. Het wil roepingen opwekken en eigen middelen genereren.

Sindsdien heeft het tijdschrift een hele evolutie gekend. Zowel formeel als inhoudelijk heeft de redactie aansluiting gezocht bij de nieuwe kerkelijke en maatschappelijke ontwikkelingen, die zich vanaf het midden van de jaren 1950-1960 manifesteren. Dat komt vooral tot uiting in de naamsverandering: in 1965-'66 wordt *Kruis en Liefde* herdoopt tot *Het Teken*. Het is geen echte breuk

met het verleden, maar meer de bevestiging van een evolutie die zich reeds enkele jaren eerder heeft ingezet. Het taalgebruik wordt zakelijker en moderner, de onderwerpen verscheidener. Het blad overstijgt nu de eigen congregatie en wil een algemene verdieping van het religieuze leven stimuleren. Een lezersenquête uit 1979 geeft de redactie de kans om de inhoudelijke koers van het tijdschrift verder bij te sturen. Er is vooral meer vraag naar geloofsduiding en informatie met betrekking tot gezin, opvoeding en maatschappij. Daarop wordt tot nu ingespeeld.

In de tentoonstelling wordt die evolutie van naderbij bekeken. In een tweede luik presenteren we ook enkele andere religieuze tijdschriften. Zij getuigen van een specifiek en rijk segment in de Vlaamse perswereld, met een eigen inhoud en karakter.

75 jaar *Het Teken* is tot 26 juli in de pandgangen van KADOC te bekijken. De tentoonstelling is gratis toegankelijk, elke werkdag van 9 tot 17 uur, op zaterdag van 9 tot 12.30 uur. Zij is gesloten op 11, 12, 19 en 21 juli.

(LV)

Werken mee aan dit nummer:
Lieve Dhaene
Jan De Maeyer
Carine Dujardin
Peter Heyrman
Godfried Kwanten
Jo Luyten
Luc Vints

Vormgeving
Johan Mahieu (concept)
Alexis Vermeylen

Druk
Peeters, Herent

Verschijnt tweemaandelijks

Kantoor van afgifte
3000 Leuven 1.

Verantwoordelijke uitgever
Emiel Lamberts
Schoonzichtlaan 52
3020 Herent

Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum
Vlamingenstraat 39
B - 3000 Leuven
Tel 016 32 35 00
Fax 016 32 35 01
E-mail:
postmaster@kadoc.kuleuven.ac.be
Internet:
<http://www.kadoc.kuleuven.ac.be>

Giften voor het KADOC kunnen worden overgemaakt op reknr. 432-0000011-57 van de K.U.Leuven met vermelding 'gift KADOC TQO-MECEN1-P3610'. Vanaf 30,00 € wordt een fiscaal attest bezorgd.

